

Surt pertot arran de la Reconquesta En un dels primers docs. expedits l'endemà de la conquesta de Menorca, datat a Ciutadella a primers de març de 1287 «Alfonsus --- rex --- ac comes Barch --- concedimus --- B. Antonio Vianensis, et vobis fratri Philipo de Claramonte, recipienti nomine eiusdem ordinis --- alcairiam vocatam Biniseyda, quae est circa portum de Mahó, cum *rafallo* eiusdem alcariae, vocato Binicacaff [l-açaf], cum domibus ---, terris et pertinentiis universis alcariae praedictae, et *rafalli* --- conditione --- quod, pro dicto ordine, et ratione alcariae pr. et *rafalli*, aliquis frater --- dicti ordinis in insula Minoricarum residentiam faciant personalem, et dictam --- teneant populos» (p. p. Villanueva, *Vt Lx* xxi, 217). En el S. xiv s'havia propagat fins a Berga, en un doc d'allí, a. 1344: «census tocuis dicti molendini, et tocuis *refallis* qui est --- ante hospicium Rⁱ de Palayrach --- super dicto *refalli* ---» (*InuLC*, s. v.).

En els repartiments de Mallorca, València i les Illes menors, el mot surt a cada pas, sobretot amb el paper de genèric toponímic i topogràfic, per damunt de tot és frequentíssim en el de Mallorca, generalment en la forma *rabal* (en massa, p. ex., en els termes de Ciutat, *CoDoACA* xi, 73ss; de Petra, p. 97; i passim), en el de València, amb més variants i no gaire menys sovint, però sí més freqüent amb ofici d'apellatiu, de maneig lliure en particular en les formes més llatinitzades *raballum*, *-allo* (p. ex., *ibid.* 170 26, a *Alzira* 356, 23), *rebhallum* (348 13, *Xàtiva*), *raal*, *realem* (170 5, 170 7), *reallus* etc; p. ex. *raal Almageri*, 155 24, sovint acompanyant el nom del possessor. «Çideu et suum *realem*» Ciutat de Val, 155 28, «*realem* d'Aly Abdama», 170 13 etc.

No registrat per lexicògrafs catalans fins a *AlcM*, com a antic, donant-ne una definició bastant justa, de «casa de camp amb un tros de terra no gaire gran», i en cita un testimoni mall. de 1409, junt amb altres dos, de més tardans, dins el S. xv, mall. i val, i el mallorquí del *DAG*, de 1684; així mateix n'hi ha documentació mallorquina amb el sentit de «une maison hors d'une ville, une terre, métairie, hameau» en el *Du C*, en les formes *rafal* i *raphals*. Altrament es troba força sovint en la documentació, des de l'Ebre enllà; entre molts a espigolar lleigeixo «--- li affigiré uns *rafals* ---» en un doc. de l'Alt Maestrat, de 1608, llegit entre els papers d'arxiu de Casa la Vila de Xodos (1961).

Per més que aquell dicc. el doni com a antic o antiquat (també manca *DFgra* i *DAMen*), això val més per al P. Val. que per a les Illes, car encara que no tingui nota d'haver-lo sentit amb caràcter verament apellatiu a la pagesia mallorquina, es pot trobar en prosadors mallorquins, almenys de la pagesia, que anaven ben poc a beure en fonts documentals, però molt i bé en el parlar viu i tradicional del país. En un paisatge crepuscular des d'un pujol «en el fons de la vall els marges y parets, creuant-se en totes direccions, divideixen les propietats, els sementers, les tanques, femades, cultives y hermassos; y per les altures, els *rafals*, comes y tossals, les pletes, marjades y comellars,

se veuen les blanques casetes dels figuerals ---», Jn Rosselló (*Manyc.* p. 136) El *DAG* cita el dim *rafalet* com a apellatiu, en una naldala mallorquina

Potser ha mantingut un poc més de llacor a les altres illes eiv «*rafal*. predio rústico» (*PzCabr*), a Menorca, on en conjunt em semblà menys densament representat que a Mall. com a genèric topogràfic i onomàstic, tanmateix deu haver-hi restat funcional, poc o molt, fins a la penúltima generació, tenint en compte que a proporció de la respectiva grandària balear, se sent més sovint amb ús constant de l'article; fins limitant-me a la part SO del terme de Ciutadella, ja hi anoto el *Camí des Rafal*, or *Rafalât*, lloc d'alguna importància, i *Es Rafal Amagat* i *el Rafal des Comte* (1964), que potser en tenen un poc més

En l'article REHALA del *DCEC/DECH* (iv, 853b 23ss) vaig allegar (i en gran part demostrar del tot) que sota les formes *real*, *rehal* i fins *rebala*, dels parlars castellans antics i hispano-americans, s'hi amaga sovint el mateix arabisme que el nostre *rafal*, o una forma femenina corresponent (amb certa divergència semàntica); i que això s'estén (no sense alguna fusió amb l'adj. romànic de la reialesa) fins al sentit de 'campament', 'conjunt de tendes', 'atendament d'un exèrcit' (hi hagi rei o no), i en tot cas al d'«campada de pastors», 'jaça, pleta'. Sense excloure'n el port *arraal*. Mots que se solia creure derivats del romànic *rei* o de *REGALIS*. No ens cal ací rependre aquella demostració ni posar al dia o retocar la tesi, que continua semblant-me bona. Sense tocar gaire la nostra llengua, gran part d'aquell article conté, però, dades i arguments d'interès per al cat. *rafal* (en particular veg. 854a27-42, també 1-27), que no repetiré en tot, i bastarà remetre hi com a complement.

En tot cas hi va quedar ja establert que, sota la forma *real*, quan és substantiu, més sovint s'amaga el present arabisme, igual en català que en cast. i port. antics. *real* en docs. port. dels Ss xiv-xv, cast. *real*, *reyal* 'campament d'un cavaller privat', ja en el *Cid*, sobretot en l'ús de *real* 'predi rústic' etc. en documentació castellana de Múrcia

També, però, en documents catalans d'aquella terra, fins quan s'hi intercala una -y-; per epèntesi; y alhora etimologia popular; més d'un en català pur «Yo --- B Terroves, ciudadã de Múrcia --- ven --- a vós ---, muller --- d'En Arnau de Sigrã, --- una peça de terra e de *reyal*, en regadiu ab avgues --- e pertenències ---; la qual donació a ell confirmã --- el rev En Jacme --- la qual peça de terra e de *reyals*, veng de la partició que --- e afronta --- en lo mur de la Rexaca --- la dita peça de terra e de *reyal*, ab tots los locs ---» a 1301, p. p. Gasoriano (*Voc Murc.* 164), que defineix *real* com «huerto cercado» (afegint hi *real* en documents castellans de Múrcia de 1275, 1286, i *reiales* «granjas» en un de 1272). § 194, i adonant se ja de l'etimologia àrabica de tot plegat

Ja hem vist que *real* apareix abundantment, amb lleus variants, en el Rept. de València, i en aquest i altres fonts catalanes, i alternància constant entre *real* i